

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ו נ ד ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים וארבע

נח (תשכ"ח)

י"א כ"ר - ל"ב
תחילתו של אברם

א. כ"ח וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים.

רש"י ד"ה על פני תרח אביו: בחיי אביו. ומדרש אגדה: יש אומרינן, שעל ידי אביו מה, שקבל תרח על אברהם בנו לפני נטרוד, על שכתת את זלמיו וחשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו: אם אברם נוצח - אני משלו, "ואם נטרוד נוצח - אני משלו". וכשניצל אברם אמרו לו להרן: "משל מי אתה?" אמר להם הרן: "משל אברם אבני", השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור כשדים. ומנחם-פירש: "אור" - בקעה, וכן (ישע' כ"ד ט"ו) "באורים כבוד ה'", וכן (ישע' י"א ח') "מאורת צפפוני", כל חור ובקע עמוק קרוי "אור".

(1) כיצד מפרש רש"י את הבטוי "על פני" לפי מדרשו?

א (2) ומקשין מפרשי רש"י: מה הוצרך רש"י להביא דברי מדרש אגדה, והלא אין מדרכו להביא דברי המדרש אלא אם אין הפסוק מתישב יפה לפי פשוטו? ובמה אין פירושו הראשון מישבו כל צרכו?

(3) מהו חלקה שמסמיענו המדרש?

(4) מתי לדעת הרמב"ן הכינה לכו, שלא ספרה התורה את מעשה אברהם וניטרוד?

ע' דברי הרמב"ן י"ב ב' ד"ה והיה ברה
וע' גליון לך לך תשט"ז.

ב. ל"א ויקח תרח את אברהם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבואו עד הרן וישבו שם.

(1) רבים מתקשים בצרוף "לוט בן הרן בן בנו" והלא הרן היה בנו של תרח ולא בן בנו?

הסבר את הצרוף באופן שלא יהא בו שום קשי!

(2) רש"י ד"ה ויצאו אתם: ויצא תרח ואברם עם לוט ושרי.

רמב"ן ד"ה ויצאו אתם מאור כשדים

בעבור כי אברם נכבד מאביו, וההולכים בעצתו ובעבורו ילכו אחר הכתוב "ויצאו אתם", ואע"פ שאמר "ויקח תרח", כי בעבור שהיה אברם מכבד אביו והולך אחריו אמר "ויקח תרח". אבל לוט ושרי בעבור אברם הלכו אתם, כי גם אחרי שנפרד אברם מאביו, הלכו אתו.

(א) מה הקשי בפסוקנו?

(ב) מה ההבדל בין ישונו של רש"י לבין ישונו של הרמב"ן, ומתי חולשה של כל השונו?

(ג) התוכל לישוב את קושינו בדרך אחרת שלא כפי שניהם. (וע' בר' כ"ד, ד' י')

וע' עלון ההדרכת!

(3) השוה לסוף פסוקנו: ויצאו... ללכת ארצה כנען ויבואו עד הרן וישבו שם את י"ב ח': ויצאו ללכת ארצה כנען ויבואו ארצה כנען.

מה כונת התורה בהבלטת הדמיון שבין שני הפסוקים?

ג. ל"ב וימת תרח בחרן.

בראשית רבה ל"ט (ז'): (י"ב א') "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך" - מה כתיב למעלה מן העבין (י"א ל"ב) "וימת תרח בחרן", אמר ר' יצחק: אם לפני החשבון. ועד עכשו מתבקש לו עוד שמים וחמש שנים? אלא בתחילה אתה דורש: תרשעים קרויים מתיס בחייהם; ולפי שהיה אברהם אביו מפורד ואומר: אצא ויהיה מתלוי בי שם שמים ואומרים: "הניח אביו והלך לו לעת זקנותו". אמר לו הקב"ה: "לך אני פוטרך מכבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב ואם, ולא עוד אלא שאני מקדים מיתה ליציאתך: בתחילה וימת תרח בחרן" ואחר כך: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך."

רש"י : לאחר שיצא אברהם מחרן ובא לאבן כנען והיה שם יותר מששים שנה, שהרי כתיב (י"ב ד') "ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן" וחרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברהם, הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברהם מחרן. עדיין נשארו משנותיו חרבה.

ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרו לביצאתו של אברם? שלא יהיה הדבר מפורט לבל, ויאסרו: "לא קיים אברם את כבוד אביו, שהניחתו זקן והלך לו". לפיכך קראו הכתוב סת.

(ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרואים מתיים והצדיקים אף במיתתם קרויים חיים, שנאמר (שמואל ב' כ"ג כ') "ובניהו בן יהוידע בן איש חי".

רמב"ן

(אחרי הביאו דברי רש"י) ובבראשית רבה הוא. ואני תמה על דבריהם שזה מנהג כל כתוב לספר חיי האב והולידו הבן ומיתתו ואחר כך מחיל בענין חנו, בכל הדורות כך נהגו הכתובים. והנה נח עצמו ביסורו של אברם עורבן חי. ושם בנו - כל ימי אברהם הוא חי.

ויתכן שבאו למדרש זה מפני ששינה הכתוב בתרח סדר הפרשה כולה, כי בשם ותולדותיו כלם לא הזכיר הכתוב מיתתו, ולא חזר וכלל השנים, ובכאן חזר ותפש הסדר הראשון שבבעלי השנים הרבים מאדם ועד נח וכלל "ויהיו כל ימי תרח... וימת". וחוסף עוד להזכיר מקום המיתתו שהיה בתרו, הסקנים שהזכיר לאברהם.

ולכן דרשו, שכל זה כדי שיראה מבלי עיון, שהיה אברהם שם עמו; ועוד מפני שכבר התחיל בענין אברם וסיפר שיצא עם אביו מאור כסדים ללכת ארצה כנען יקשה בעיניהם כשלא סדר חייו ומיתתו על הסדר ויכתוב אותה בזמנה.

- (1) מהי הקושיה שבה מולבטים כלם?
- אא (2) מה כוונת הדרשן באסרו "לך אני פוטר מכבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב ואם", לאיזה אחר ירמוז בזה?
- (3) מהי המיתתו של הרמב"ן על דברי המדרש ועל דברי רש"י?
- (4) הבא דוגמאות מספר בראשית ש"כך נהגו הכתובים".
- א (5) בשני נמוקים מנסה הרמב"ן עצמו להסיר חלונתו מעל דברי המדרש וליטבו. מה הם הנימוקים?
- (6) הסבר דברי הרמב"ן "שחזר ותפש הסדר הראשון" - מהו הסדר הראשון ובמה חזרה פרשתנו אל "הסדר הראשון"?
- (7) בעל גור אריה מקשה: "וכי נתנה התורה לשרטים, שלא יחשבו שני הדורות, שהרי תרח קיים כשיצא אברהם!"
על מי חלה קושייתו: על דברי המדרש, על דברי רש"י או על דברי הרמב"ן?
- (8) תגור אריה ממשיך דבריו ולעיל: ויש בזה ענין נפלא מאד, כי הכתוב מקדים מיתתו של תרח לומר, כי אין כאן כבוד אב, וכבוד אביו. שייך כאשר הבן מתייחס אל אביו, וכאן לא היה אברם בקשר עם אביו תרח כלל... שאין לו ייחוס אל אביו בעבור שהוא בריאה אחרת... כי ענין אברהם לא ישתף כלל עם הדורות הראשונים, כי הראשונים היו תהו וחוא תקולת הבנין; וכאשר האור בא יסולק החשך ולפיכך שייך לפגיו מיתת תרח, לכך לא היה גנאי לאברהם אם יניח כך אביו, לכך אשר לו תקב"הו "לך אני פוטר מכבוד אב, מפני שאין לך יחוס אל אביו, כי "לך לך מארצך" מתחבר אל מיתת תרח, לכך אין לך גנאי, אם אתה טניח אביו".
ואין דבר ריק בדברי חכמים, ואם ריק - טפנו הוא.
- (א) האם מיישב בעל גור אריה את דברי המדרש או את דברי רש"י או עונה לתמיהתו של הרמב"ן?
א (ב) דבריו אלה מעוגגים בחלכה, היכן?
(ג) הסבר את דבריו האחרונים ("ואין דבר ריק...").
ואת סיבת הבאתם כאן?

(9) בעל לבוש האורה מקשה על סוף דברי רש"י: מה צריך רש"י למעט זה ("שהרשעים אף בחייהם קרואים מתיים") שהרי כבר כתב הטעם, "שלא יהא הדבר מפורסם לכל...?"

ישב קושייתו והסבר למה לא הסתפק רש"י בטעם ראשון

חשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ קרית משה - ירושלים